

Ήταν η ανθρωποθυσία μέρος της ιεροπραξίας των αρχαίων Ελλήνων; (Μέρος Γ')

Στο παρόν, θα εξετάσουμε μερικές επί πλέον περιπτώσεις που χρησιμοποιούνται εντέχνως από ορισμένους κύκλους, για να αποδείξουν δήθεν την ανωτερότητα του χριστιανισμού έναντι της ελληνικής παράδοσης. Τα προηγούμενα μέρη μπορείτε να τα βρείτε εδώ και εδώ.

12. «Περί αποχής εμψύχων», Πορφυρίου του Τύριου

Ο γνωστός φιλόσοφος Πορφύριος, έγραψε (συν τοις άλλοις) και ένα βιβλίο με τίτλο «Περί αποχής εμψύχων», με σκοπό να υπερασπίσει την αποχή από την κρεοφαγία.

Πρέπει να σημειωθεί (και πρέπει πάντα να το έχει κατά νου ο αναγνώστης), ότι το κείμενο δεν διασώζεται ακέραιο ούτε ανεξάρτητο. Οι εκδότες το έχουν εξορύξει από παραθέματα που βρίσκονται στην «Ευαγγελική προπαρασκευή» του Ευσεβίου Καισαρείας. Γνωρίζοντας όμως «τις ημέρες και τα έργα» του συγκεκριμένου χριστιανού συγγραφέα, είμαι επιφυλακτικός απέναντι σε ορισμένα σημεία του κατά τα άλλα εξαιρετικού αυτού κειμένου. Ωστόσο, για να μην μεροληπτώ (κάτι άλλωστε που αντιπαθώ ιδιαιτέρως για την έρευνα), ας θεωρηθεί ότι τα «περίεργα» σημεία είναι γραμμένα από τον Πορφύριο.

Το σύγγραμμα το απευθύνει στον Φίρμο Καστρίκιο και χωρίζεται σε τέσσερα βιβλία. Στο πρώτο, παρουσιάζει τα κυριότερα επιχειρήματα της αντίθετης άποψης και παράλληλα προετοιμάζει το πνευματικό υπόβαθρο στο οποίο θα στηρίξει την αντί- επιχειρηματολογία του. Στο δεύτερο, εξετάζει το πότε και γιατί ξεκίνησαν οι θυσίες ζώων. Στο τρίτο, αναπτύσσει με επιχειρήματα τη θέση ότι κανένα ζώο δεν είναι άλογο, αλλά η διαφορά μας με αυτά είναι μόνο στον βαθμό μετοχής στον Λόγο. Στο τέταρτο, αποδεικνύει ότι οι αυθεντικοί αρχικοί θεσμοί όριζαν την αποχή από τη βρώση εμψύχων. Σε αρκετά μέρη του έργου υποστηρίζεται με αξιόλογα επιχειρήματα η θέση ότι οι θυσίες αρχικά ήσαν προσφορές καρπών. Αυτές καλούνται ως «έθος των πατέρων» και «πάτρια» .

Αλλά και ο Απόλλων προέτρεψε να τελούνται θυσίες κατά τις παραδόσεις των μακρινών και πρεσβυτάτων προγόνων (κείμ. «κατά τα πάτρια τουτέστιν κατά

το έθος των πατέρων») . Και είναι φανερό, ότι εκείνος υποδεικνύει την παλαιά συνήθεια της **αναίμακτης θυσίας**. Διότι η παλαιά συνήθεια ήταν οι θυσίες με άρτους και καρπούς, όπως αποδείξαμε.

(Βιβλίο 2, 58)

Ο Πορφύριος στηρίζει τις απόψεις του βασιζόμενος σε παλαιότερες πηγές (αρκετές από τις οποίες είναι σήμερα χαμένες).

Ο Θεοφραστος λοιπόν, με πολλά επιχειρήματα που έχουν ληφθεί από όσα παραδίδονται στις πατρώες διαθήκες κάθε λαού, απέδειξε ότι **το παλαιόν έθος των θυσιών καρπών ήταν ακόμη στις μέρες του ισχυρό**. Διότι αναφέρει ότι για τη θυσία πρώτη επελέγετο μια πόα. Και εξηγεί το δίκαιο και την αρχαία θυσιαστική συνήθεια ως εξής: «Οι αρχαίες προσφορές των ιερών ήσαν νηφάλια, και ετελούντο από πολλούς ανθρώπους. Και νηφάλια είναι σπονδές ύδατος, όπως εκείνες που ακολουθούσαν, οι σπονδές μελιού. Αυτόν τον υγρό καρπό ελάβαμε πρώτον απ' όλα τ' άλλα παρόμοια· ήταν δώρο των μελισσών. Επίσης, τα νηφάλια ήσαν σπονδές ελαίου. Και, τελευταίες απ' όλες αυτές τις προσφορές, ήλθαν οι σπονδές οίνου».

(Βιβλίο 2, κεφ. 20)

Στο επόμενο κεφάλαιο φέρνει αποδείξεις περί των νηφαλίων θυσιών, από τις μαρτυρίες των πινάκων νόμων -αντίγραφα από τα Κορυβαντικά ιερά της Κρήτης, αλλά και από τις σχετικές πληροφορίες από το ποίημα του Εμπεδοκλή.

Αναφερόμενος στον «αρχαίον βίον της Ελλάδος», έχοντας ως πηγή του τον περιπατητικό φιλόσοφο Δικαίαρχο, γράφει ότι «οι παλαιοί ήσαν εκτός των άλλων και κοντά στους θεούς. Διότι υπήρξαν ωραιότατοι και αγαθότατοι στη μορφή και στις συνήθειες, και διότι έζησαν άριστο βίο. Για αυτό και θεωρούνται ως χρυσούν γένος, εάν συγκριθούν προς τους συγχρόνους μας, που είναι κίβδηλοι και από χυδαιότατη ύλη, **ενώ εκείνοι δεν σκότωναν έμψυχο όν**» (Βιβλίο 4, 2).

Από πολλά σημεία του έργου, προκύπτει αβίαστα ότι καμία θεότητα της ολύμπιας λατρείας δεν ζήτησε ποτέ την θυσία ζώων. Πόσο μάλλον ανθρωποθυσία!

Όπως αναφέρει και ο Αριστοτέλης στα «Ηθικά Νικομάχεια», «οι γαρ αρχαίοι θυσίαι και σύνοδοι φαίνονται γίνεσθαι **μετά τας των καρπών συγκομιδάς** οίον **απαρχαί**» (1160a).

Πολύ σημαντική είναι επίσης και η αναφορά του στον Ορφέα...

*Ας κάνουμε λοιπόν αυτά ακριβώς που παρέδωσε σ' εμάς ο θεολόγος (ο Ορφεύς). Και αυτός λέγει **να μην θυσιάζουμε ούτε ένα έμψυχο πλάσμα**, αλλά μόνον όσα είναι άψυχα, από τις πόες και τους κλώνους, έως άλευρα, μέλι, τους άγριους καρπούς που δίνει η γη, και άνθη. Ούτε πυρ να αναδίδεται από ματωμένη σχάρα.*

(Βιβλίο 2, 36)

Πώς όμως περάσαμε στην ζωοθυσία; Ο Πορφύριος μας εξηγεί ότι ο άνθρωπος αρχικά προσέφερε απαρχές από ότι ο ίδιος έτρωγε, ως ευχαριστία. Αργότερα, όταν έμαθε τη βρώση του κρέατος, άρχισε να προσφέρει από τα ζώα που και ο ίδιος έτρωγε.

Αφού λοιπόν περιέγραψε αυτήν την μετεξέλιξη, γράφει: **«Αλλά μεταγενέστερη και εξαιρετικά πρόσφατη είναι η θυσία η οποία γίνεται με την προσφορά ζώων** και της οποίας το κίνητρο δεν είναι αθώο, όπως η θυσία καρπών, αλλά έχει τη ρίζα του σε κακές περιστάσεις, σε κάποιον λιμό ή άλλη δυστυχία.[...]Οι περισσότεροι έχουν τη ρίζα τους ή σε έλλειψη γνώσεως ή στον θυμό ή σε κάποιους φόβους» (Βιβλίο 2, 9).

Η Κλυμένη σκότωσε κατά λάθος έναν χοίρο. Ο άνδρας της πήγε στους Δελφούς για να ζητήσει χρησμό. Ο Απόλλων συγχώρησε το συμβάν. Αυτό όμως παρερμηνεύθηκε ως δήθεν συγκατάβαση του θεού στην θανάτωση των χοίρων. Οι θυσίες των αιγών άρχισαν όταν προσέφεραν στους θεούς μια αίγα η οποία κατέστρεφε τους αμπελώνες στην Αττική. Κάποτε, όταν πλησίαζε η γιορτή των Διπολίων, ένα βόδι έφαγε από τα άλευρα που προορίζονταν για την προσφορά. Τότε ο ιερέας του Διός, ο Δίομος, έσφαξε το βόδι. Αργότερα, οι αρχαίοι νομοθέτες όντες (και) φιλόσοφοι, άρχισαν να νομοθετούν για τους πολλούς, ώστε να τους αποτρέπουν από τις θυσίες των ζώων. Ο Έρμιππος στο δεύτερο βιβλίο του «Περί των νομοθετών», γράφει ότι στα Ελευσίνια μυστήρια διατηρούνται τρεις από τους νόμους που εθέσπισε ο Τριπτόλαιμος. «Τους γονείς να τιμάτε, τους θεούς με καρπούς να ευχαριστείτε, ζώα μην τρώτε» (Βιβλίο 4, κεφ. 22).

Αλλά και ο νομοθέτης Δράκοντας, νομοθέτησε για τους κατοίκους της Αττικής «να τιμούν τους θεούς και τους εντόπιους ήρωες δημοσίως, με βάση τους ακολούθους πατροπαράδοτους νόμους, όσον είναι δυνατόν περισσότερο στον καθένα, και κάθε τιμή να συνοδεύεται με ιεράν σιγήν. Οι προσφορές πρέπει να

είναι, κατά τους νόμους του Δράκοντος, απαρχές καρπών και ετήσιες χοές πελάνων». Ο νόμος όμως δεν μπόρεσε να συγκρατήσει τον αφιλοσόφητο άνθρωπο. Η παρανόηση συνεχίστηκε έχοντας ως αίτιο την ηδονή της γεύσεως. «[...] όταν όμως τα σφάζουμε για την ικανοποίηση των δικών μας αισθήσεων και θυσιάζουμε όσα εμείς κρίνουμε ότι είναι κατάλληλα για θυσία και όχι ό, τι πράγματι αρέσει στους θεούς, αλλά μόνο στις ανθρώπινες ορέξεις, αποκαλύπτουμε έτσι εντελώς, εμείς οι ίδιοι, ότι χάριν της ηδονής και μόνο επιμένουμε σ' αυτά τα θύματα, όχι για τους θεούς» (κεφ. 25).

Στοιχείο κατάπτωσης το γεγονός ότι νόμιζε ότι θα ευχαριστούσε τους θεούς βάφοντας τα χέρια του με αίμα ζώων. Διόλου παράδοξο ωστόσο, εφόσον στο μεταξύ είχαν βάψει τα χέρια τους με ανθρώπινο αίμα, εξαιτίας των πολέμων που έκαναν μεταξύ τους («και πολέμων πειραθέντες, αιμάτων ήψαντο»).

(Βιβλίο 2, κεφ. 7)

Ως εδώ, αναφερθήκαμε στις ζωοθυσίες. Τί λέει όμως για τις ανθρωποθυσίες γενικά; Ποιες περιπτώσεις έχουμε στον αρχαίο κόσμο, και τί συμβαίνει συγκεκριμένα με την αρχαία Ελλάδα;

Ο Πορφύριος ισχυρίζεται ότι το αρχικό αίτιο ήταν η έλλειψη ειδών διατροφής. Επαναλαμβάνει, ότι οι απ' αρχής θυσίες ήταν η προσφορά καρπών της γης. «Απ' αρχής μεν γαρ αι των καρπών εγίνοντο τοις θεοίς θυσίαι». Καθώς περνούσε ο καιρός, και εξαιτίας της ηθικής κατάπτωσης και της έλλειψης καρπών, οι άνθρωποι έπεσαν στην ανθρωποφαγία. «χρόνω δε, της οσιότητος ημών εξαμελησάντων, επει και των καρπών εσπάνισαν, και δια την της νομίμου τροφής ένδειαν εις το σαρκοφαγείν αλλήλων ώρμησαν» (Βιβλίο 2, 27). Όταν θέλησαν να εξιλεώσουν τον εαυτό τους, επειδή κατάλαβαν ότι η πράξη τους ήταν ειδεχθής, «μετά πολλών λιτών ικετεύοντες το δαιμόνιον, σφων αυτών απήρξαντο τοις θεοίς πρώτον». Θεώρησαν ότι η θυσία ανθρώπων ήταν πολύ καλό πράγμα, γιατί με αυτό τον τρόπο αντισταθμίζονταν η ανθρωποφαγία στην οποία είχαν περιέλθει πριν.

Η φράση «σφων αυτών» είναι πολύ σημαντική. Είναι αυτοπαθητική αντωνυμία και δείχνει -σύμφωνα με την ελληνική γραμματική- ότι το υποκείμενο ταυτόχρονα ενεργεί και πάσχει. Έτσι, αυτό ισοδυναμεί με το «εαυτών». Με αυτό τον τρόπο και μέσα στην δεισιδαιμονία τους, προσφέροντας οικειοθελώς τον εαυτό τους, θεώρησαν ότι εξιλεώνονταν για τις πρότερες ανόσιες πράξεις τους. Γνωρίζοντας τώρα αυτά, τα οποία παραβλέπονται από τους απολογητές- όπως και τόσα άλλα,

ερχόμαστε σε ένα χωρίο που χρησιμοποιείται κατά κόρον από αυτούς.

αφ' ου μέχρι του νυν ουκ εν Αρκαδία μόνον τοις Λυκαίοις, ουδ' εν Καρχηδόνι τω Κρόνω κοινή πάντες ανθρωποθυτούσι, αλλά κατά περίοδον, της του νομίμου χάριν μνήμης, εμφύλιον αίμα βαίνουσι προς τους βωμούς και θυσίας νυν και καίπερ της παρ' αυτοίς εξειργούσης των ιερών και τοις περιρραντηρίοις κηρύγματι, είτις αίματος αριθμείου μεταίτιος.

(Βιβλίο 2,27)

Πολύ κακώς, ορισμένοι αποδίδουν τη φράση «κοινή πάντες ανθρωποθυτούσι», ως τάχα ότι «παντού όλοι θυσιάζουν ανθρώπους». Ο Πορφύριος αναφέρεται σε δύο πολύ συγκεκριμένες περιοχές. Σε αυτές διατηρήθηκε το έθιμο της ανθρωποθυσίας, ραίνοντας τους βωμούς με ανθρώπινο αίμα, χάριν μνήμης. Έχοντας ήδη αναφέρει τα προηγούμενα, είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε το γιατί στην Καρχηδόνα τελούνταν «κοινή», δηλαδή δημοσίως, χωρίς να εμποδίζεται από κανέναν. Όσο για το Λυκαίο όρος στην Αρκαδία, ο Πορφύριος δεν λέει ότι εκεί τελούνταν δημοσίως. Κάτι που ενισχύεται και από τον Πausανία που αναφέρει ότι αυτές γινόταν «εν απορρήτω».

13. Άλλες «περίεργες» περιπτώσεις που αναφέρονται από τον Πορφύριο

Ο Πορφύριος αναφέρει ότι στην Σαλαμίνα της Κύπρου, κατά τον μήνα Αφροδίσιο...

...εθύετο άνθρωπος τη Αγραύλω τη Κέκροπος και νύμφης Αγραυλίδος, και διέμενε το έθος άχρι των Διομήδους χρόνων. Είτα μετέβαλεν, ώστε τω Διομήδει τον άνθρωπον θύεσθαι. Υφ' ένα δε περίβολον ό τε της Αθηνάς νεώς, και ο της Αγραύλου και Διομήδους, ο δε σφαγιασόμενος υπό των εφήβων αγόμενος και βωμόν έπειτα ο ιερεύς αυτόν λογχή έπαιεν κατά του στομάχου και ούτως αυτόν επί την ο νηθείσαν πυράν ωλοκαύτιζεν.

(Βιβλίο 2,κεφ. 53)

Η κόρη του Κέκροπος, η Άγραυλος, «επρόσφερε εαυτήν εκουσίως εις θυσίαν υπέρ της σωτηρίας των Αθηνών», η οποία και τιμήθηκε για αυτήν της την πράξη ηρωισμού. (Λεξικό αρχαίων μυθολογικών ονομάτων, Ν. Λορέντης, σ. 6). Ο Κέκροπος επισκέφθηκε την Κύπρο όπου έκτισε την πόλη Κορωνίδα, που έπειτα ονομάσθηκε Σαλαμίνα. Οι ντόπιοι με αφορμή την πράξη αυτοθυσίας της Αγραύλου, και υπό βαρβαρικές επιρροές (Φοινικικές κατά τον μελετητή Berard), θυσιάζαν στην Άγραυλο (και όχι σε θεότητα). Η θυσία αυτή ήταν προς τιμήν της πράξεώς

της. Αργότερα άλλαξε και θυσίαζαν στον Διομήδη. Επίσης σε άνθρωπο.

Οφείλουμε ωστόσο να υπογραμμίσουμε το γεγονός ότι σύμφωνα με τον Πausανία που είδαμε στα προηγούμενα, ο Κέκροπας που ήταν σοφός στα θρησκευτικά και νομοθετικά ζητήματα, δεν είχε αξιώσει να τελούνται αιματηρές προσφορές. Αξίζει να προσεχθεί η αναφορά του Πορφυρίου ότι γύρω από το βωμό γυρίζει εκείνος που επρόκειτο να θυσιαστεί, κάτι που θυμίζει την πρακτική του καθαρμού της πόλεως με τους «φαρμακούς» ή αλλιώς «καθάρματα». Επρόκειτο για κακοποιά στοιχεία, τους οποίους τους γύριζαν γύρω από την πόλη, και μετά τους πετούσαν στην φωτιά. Κάτι ανάλογο δηλαδή με την θανατική ποινή. Αυτό δεν είναι θυσιαστική λατρευτική προσφορά. Η περιφορά και το ολοκαύτωμα παραπέμπουν σε θανατική καταδίκη- εκτέλεση. Αυτά, καταργήθηκαν από τον βασιλιά της Κύπρου Δίφιλο, κατά τα χρόνια του Σέλευκου του Θεολόγου. («*Τούτον δε τον θεσμόν, Δίφιλος, ο της Κύπρου βασιλεύς κατέλυσε, κατά Σελεύκου χρόνους του θεολόγου γενόμενος*») [ο. π κεφ. 54].

Ας δούμε τα σχετικά με την Ρόδο...

Εθύετο γαρ και εν Ρόδω μηνί Μεταγειτνίωφι έτη ισταμένου, άνθρωπος τω Κρόνω. Ο δη επιπολύ κρατήσαν έθος, μετεβλήθη, ένα γαρ των επί θανάτω δημοσία κατακριθέντων μέχρι μεν των Κρονίων συνείχον· ενστάσης δε της εορτής προαγαγόντες άνθρωπον έξω πυλών άντικρυς του Αριστοβούλης έδους, οίνω ποτίσαντες, έσφαττον.

(ο. π. κεφ. 53)

Βλέπουμε ότι για ένα μεγάλο διάστημα, στην Ρόδο θυσίαζαν άνθρωπο στον Κρόνο, κατά τον μήνα Μεταγειτνιώνα, πράξη τελούμενη υπό βαρβαρικές επιρροές. Είναι όμως πολύ σημαντική η συνέχεια του χωρίου, που λέει ότι αυτό το έθος κάποτε μεταβλήθηκε σε δημόσια θανατική ποινή κατά τα Κρόνια. Σε αντίθεση, οι Καρχηδόνιοι (Φοίνικες) το θεωρούσαν νόμιμο και ποτέ δεν έπαυσε σε αυτούς. Εδώ έχουμε σαφώς την παραποιημένη εκδοχή για τον Κρόνο, όπως είχαμε γράψει.

Χίος και Τένεδος...

«Εθύοντο δε και εν Χίω τω ωμαδίω Διονύσω άνθρωπον διασπώντες, και εν Τενέδω, ως φησίν Εύελπς ο Καρύστιος» (ο. π κεφ. 54).

Πηγή είναι ο Εύελπς ο Καρύστιος. Τα αναφερόμενα όμως δεν επιβεβαιώνονται από

καμία άλλη πηγή ή αρχαιολογικό εύρημα.

Υπάρχει ένα απόσπασμα του Αιλιανού («Ποικίλη ιστορία», βιβλίο Γ΄ 42), που αναφέρεται στην «βακχική» μανία που έπεσαν οι γυναίκες της Χίου. Στο ίδιο απόσπασμα αναφέρεται ότι οι κόρες του Μινύα διέσπασαν έναν νεαρό, όταν καταλήφθηκαν από την ίδια μανία. Πιθανότατα, η Χιώτικη εκδοχή του μύθου για την λατρεία του Διονύσου (ο Διόνυσος ήταν που διαμελίστηκε από τους Τιτάνες, κατά το μύθο), να παροδήγησε τον Εύελπη ώστε να αναφέρει περί ανθρωποθυσιών στην Χίο. Για τον Διόνυσο θα γίνει λόγος στο τέταρτο και τελευταίο μέρος.

Όσον αφορά την Τένεδο, πάλι ο Αιλιανός αναφέρει ότι *«Τενέδιοι δε τω ανθρωπορραίστη Διονύσω τρέφουσι κύουσιν βουν, τεκούσιν δε άρα αυτήν οία δήπου λεχώ θεραπεύουσι. Το δε αρτιγενές βρέφος καταθύουσι υποδήσαντες κοθόρνους»* («Περί ζώων ιδιότητος», βιβλίο ΙΒ΄ 34). Δηλαδή, οι Τενέδιοι διαλέγουν μια αγελάδα που είναι έτοιμη να γεννήσει και όταν γεννήσει, θυσιάζουν το νεογέννητο μοσχάκι (αντί για άνθρωπο).

Λακεδαιμόνιοι και ανθρωποθυσία στον Άρη...

«Επί και Λακεδαιμονίους φησίν ο Απολλόδωρος τω Άρει θύειν άνθρωπον» (ο. π κεφ. 54).

Η πληροφορία δεν τεκμηριώνεται από άλλες πηγές ούτε από αρχαιολογικά ευρήματα. Εκτός αυτού, είναι γενική και άοριστη, χωρίς να έχει ως σημείο αναφοράς κάποιο πρόσωπο ή κάποιο γεγονός. Πλείστοι όσοι ασχολήθηκαν ή αναφέρθηκαν στα συγγράμματά τους στα κοινωνικά ήθη και τα θρησκευτικά έθιμα της αρχαίας Σπάρτης, δεν αναφέρουν τίποτα σχετικό. Ούτε ο Όμηρος (Ιλιάδα και Οδύσεια), ούτε ο Ξενοφώντας (Αγησίλαος και Λακεδαιμονίων πολιτεία), ούτε ο Θουκυδίδης, ούτε ο Πausανίας (Λακωνικά), ούτε ο Ηρόδοτος, ούτε ο Αριστοτέλης (Πολιτικά), ούτε ο Πλούταρχος (Λυκούργος και Αγησίλαος) κα. Ούτε ο Πλάτων θα εκθείαζε ποτέ το πολίτευμα των Λακεδαιμόνων ως ένα από τα καλύτερα της Ελλάδος, μαζί με αυτό των Κρητικών.

Φύλαρχος...

«Φύλαρχος δε κοινώς πάντας τους Έλληνας πριν επί πολεμίους εξιέναι ανθρωποκτονείν ιστορεί» (ο. π κεφ. 54).

Και αυτή η πληροφορία του Φύλαρχου είναι ατεκμηρίωτη. Διότι, έχουν γραφτεί

πάρα πολλά για τους πολέμους τόσο ανάμεσα στις ελληνικές πόλεις, όσο και κατά των βαρβάρων. Πουθενά ο Θουκυδίδης, ή ο Ηρόδοτος, ή ο Αρριανός, ή ο Ξενοφώντας, δεν αναφέρουν ότι οι Έλληνες σκότωναν ανθρώπους πριν πάνε να πολεμήσουν τους εχθρούς. Πέρα από όμως, ο Φύλαρχος ως ιστορικός, δεν είναι αξιόπιστος. Αυτό δεν το λέω εγώ, αλλά ένας μεγάλος ιστορικός, ο Πολύβιος.

Θα ήταν πολύ χρήσιμο να αναφέρουμε την κριτική ενός μεγάλου ιστορικού, του Πολύβιου, κατά του Φυλάρχου.

Γράφει λοιπόν ο Πολύβιος...

Επεὶ δε των κατὰ τους αυτούς καιρούς Αράτω γεγραφότων παρ' ενίοις αποδοχής αξιούται Φύλαρχος, εν πολλοίς αντιδοξών και ταναντία γράφων αυτώ, χρήσιμον αν είη, μάλλον δ' αναγκαίον ημίν, Αράτω προηρημένοις κατακολουθείν περί των Κλεομενικών, μη παραλιπείν άσκεπτον τούτο το μέρος, ίνα μη το ψεύδος εν τοις συγγράμμασιν ισοδυναμούν απολείπωμεν προς την αλήθειαν. Καθόλου μεν ουν ο συγγραφεύς ούτος πολλά παρ' όλην την πραγματείαν ειική και ως έτυχε είρηκε. Πλην περί μεν των άλλων ίσως ουκ αναγκαίον επιτιμάν κατά το παρόν ουδ' εξακριβούν· όσα δε συνεπιβάλλει τοις υφ' ημών γραφομένοις καιροίς- ταύτα δ' εστί τα περί τον Κλεομενικόν πόλεμον- υπέρ τούτων αναγκαίον εστί ημίν διευκρινείν. Έσται δε πάντως αρκούντα ταύτα προς το και την όλην αυτού προαίρεσιν και δύναμιν εν πραγματεία καταμαθείν.

(Ιστορίαι, 2.56.1- 2.56.5)

Δηλαδή, κατά τον Πολύβιο, ο Φύλαρχος δεν είναι αξιόπιστος ως ιστορικός. Και συγκρίνει τα συγγράμματα του Άρατου με αυτά του Φύλαρχου ως προς τα γεγονότα του Κλεομενικού πολέμου, «ίνα μη το ψεύδος εν τοις συγγράμμασιν ισοδυναμούν απολείπωμεν προς την αλήθειαν». Θεωρεί δηλαδή όσα γράφει ο Φύλαρχος ως ψεύδη, τα οποία δεν θα πρέπει να εξισωθούν με όσα αληθινά γράφει ο Άρατος. Και λέει ότι ο Φύλαρχος «πολλά παρ' όλην την πραγματείαν ειική και ως έτυχε είρηκε». Σε όλο το έργο ο Φύλαρχος έχει γράψει πράγματα άσκοπα και άστοχα.

Συνεχίζοντας, λέει ότι άλλος είναι ο σκοπός του ιστορικού και άλλος του τραγικού...

Δει τοιγαρούν ουκ εκπλήττειν τον συγγραφέα τερατευόμενον δια της ιστορίας

τους εντυγχάνοντας ουδέ τους ενδεχομένους λόγους ζητείν και τα παρεπόμενα τοις υποκειμένοις εξαριθμείσθαι, καθάπερ οι τραγωδιογράφοι, των δε παραχθέντων και ρηθέντων κατ' αλήθειαν αυτών μνημονεύειν πάμπαν, αν πάνυ μέτρια τυγχάνωσιν όντα. Το γαρ τέλος ιστορίας και τραγωδίας ου ταυτόν, αλλά τουναντίον. Εκεί μεν γαρ δει των πιθανοτάτων λόγων εκπλήξαι και ψυχαγωγήσαι κατά το παρόν τους ακούοντας, ενθάδε δε δια των αληθινών έργων και λόγων εις τον πάντα χρόνον διδάξαι και πείσαι τους φιλομαθούντας, επειδήπερ εν εκείνοις μεν ηγείται το πιθανόν, καν η ψεύδος, δια την απάτην των θεωμένων, εν δε τούτοις ταληθές δια την ωφέλειαν των φιλομαθούντων.

Δηλαδή:

Ο ιστορικός λοιπόν δεν πρέπει να ταραάζει τους αναγνώστες με τραγικές εικόνες ούτε να αναζητεί τους λόγους, που είπαν ίσως οι πρωταγωνιστές, ούτε να απαριθμεί τις πιθανές συνέπειες των γεγονότων που αναφέρει, όπως οι τραγικοί ποιητές, αλλά να μνημονεύει δίχως παραλείψεις όσα έγιναν και ειπώθηκαν αληθινά, έστω κι αν είναι εντελώς ασήμαντα. Και τούτο, γιατί ο σκοπός της ιστορίας και της τραγωδίας δεν είναι ο ίδιος, μα ο αντίθετος: ο τραγικός ποιητής πρέπει με τους πιο αληθοφανείς λόγους να συγκινήσει και να θέλξει τους θεατές, ενώ ο ιστορικός είναι υποχρεωμένος με έργα και λόγια αληθινά να διδάξει και να πείσει οριστικά τους φιλομαθείς αναγνώστες. Στην τραγωδία έχει τον πρώτο λόγο το πιθανό, κι αν ακόμα είναι ψέμα, για να βρεθούν οι θεατές στο χώρο του θαυμαστού, ενώ στην ιστορία την πρώτη θέση έχει η αλήθεια, για να ωφεληθούν οι φιλομαθείς.

Λέτε ότι ένας φιλόσοφος τέτοιου βεληνεκούς πολυμάθειας, να μην ήξερε ότι η θανάτωση εγκληματία δεν συνιστά ανθρωποθυσία, ή να μην γνώριζε ότι οι παραπάνω ισχυρισμοί είναι εντελώς αστήρικτοι; Ή μήπως έχουμε παρεμβολή του Ευσεβίου; Δεν έχουμε όμως αποδείξεις από τη χειρόγραφη παράδοση, εφόσον το «Περί αποχής εμψύχων» δεν σώζεται αυτόνομα και ανεξάρτητα. Μόνο λογικούς συνειρμούς μπορούμε να κάνουμε, έχοντας υπόψη μας από τη μια τον Ευσέβιο και από την άλλη τον Πορφύριο.

(Συνεχίζεται...)

Διομήδης